

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

3 בנובמבר, 2024

מידת הביטחון של הציבור שיקבל את הסיוע הכלכלי הנדרש בעת קושי כלכלי

עומר כהן

הנחייה וליווי: דפנה אבירם ניצן, רועי קנת פורטל

עיקרי ממצאים

דוח זה מסכם ממצאים על התמודדות עם קשיים כלכליים ומידת הביטחון של הציבור באמצעי סיוע שונים בישראל ומדינות ה-OECD. הנתונים על בסיס סקר בינלאומי שערך ארגון ה-OECD בשנת 2022 (אחרי הקורונה ולפני מלחמת "חרבות ברזל"). מהסקר עולה שבישראל המשיבים הביעו את הביטחון הרב ביותר בכך שמשפחה או חברים ירצו ויוכלו לעזור (ציון ממוצע של 2.7 מתוך 4). מנגד, המשיבים הישראלים הביעו את הביטחון הנמוך ביותר בכך שתמיכות ממשלתיות יספיקו כדי לצלוח את הקושי הכלכלי (1.9). לצורך השוואה, גם במדינות ה-OECD המשיבים הביעו את הביטחון הגבוה ביותר בכך שמשפחה או חברים ירצו ויוכלו לעזור (2.6), אך ב-OECD המשיבים הביעו את הביטחון הנמוך ביותר דווקא בכך שתמיכות מארגונים ללא מטרות רווח יספיקו על מנת לצלוח את הקושי (2.1).

התמודדות עם קשיים כלכליים בישראל

המשיבים נשאלו עד כמה הם בטוחים במגוון היגדים הקשורים להתמודדות עם קשיים כלכליים. לכל היגד נדרשו המשיבים לקבוע על סולם מ 1-4 (כאשר 1=לא בטוח כלל, 4=בטוח מאוד) את מידת הביטחון שלהם בנכונותו של ההיגד כאשר כל היגד מתייחס לערוץ סיוע או התמודדות אפשרי עם קשיים כלכליים. בגרפים מוצג הציון הממוצע שקיבל כל היגד.

מהסקר עולה כי נכון לשנת 2022, בסיום משבר הקורונה ולפני אירועי ה-7 באוקטובר, המשיבים בישראל הביעו את מידת הביטחון הגבוהה ביותר בכך שמשפחה או חברים ירצו ויוכלו להעניק להם סיוע כלכלי בשעת קושי¹ - ציון ממוצע של 2.7. לצד זאת המשיבים לסקר הביעו ביטחון גבוה יחסית גם בכך שמבוגר נוסף במשק הבית יוכל להגדיל את היקף עבודתו כדי להתמודד עם הקושי הכלכלי² - ציון ממוצע של 2.5. ביטחון בינוני הביעו המשיבים בכך שבעת קושי כלכלי יפנו לבקש הלוואה מהבנק או מגוף פיננסי אחר³ - ציון ממוצע של 2.3. נרצה להסב את תשומת הלב לכך שביטחון גבוה בכך שבעת קושי כלכלי משיב ייפנה לקבלת הלוואה עשוי להעיד על היעדר ערוצי סיוע רלוונטיים אחרים. ביטחון נמוך עשוי להעיד על כך שהמשיב סבור כי לא יקבל הלוואה ולכן לא יבקש או כי לא יוכל לעמוד בתשלומי החזר ההלוואה ולכן לא יבקש. לחילופין, ביטחון נמוך בכך שיבקש הלוואה, עשוי להעיד כי המשיב בטוח כי יקבל סיוע מערוצים אחרים ועל כן לא יזדקק להלוואה.

¹ נוסח השאלה: "A friend or family member would be able and willing to help out"
² נוסח השאלה: "another adult in your household could work more to bring in more money."
³ נוסח השאלה: "You would apply for a loan or take on (more) debt from a bank or financial institutions."

אמיר אלשטיין

יו"ר הוועד המנהל

הנשיא העשירי ראובן ריבלין

יו"ר של כבוד

יוחנן פלסנר

נשיא

ברנרד מרכוס

יו"ר בינלאומי

חברי הוועד המנהל

עו"ד ליאת אהרנסון
אלי גרונד
פרופ' ורד וניצקי-סרוסי
ד"ר חן ליכטנשטיין
מזל מועלם
שגריר לשעבר סלי מרידור
פרופ' פאדיה נאסר אבו-אלהיג'א
עו"ד אבי פישר
ד"ר מיכל צור
יוסי קוצ'יק

המועצה הבינלאומית

פרופ' רונלד דניאלס, יו"ר
השופטת רוזלי סילברמן אבלה, קנדה
אן אפלבוואם, ארה"ב
פרופ' ורנון בוגדנוב, בריטניה
השופטת דורית ביניש, ישראל
השופט סטיבן ברייר, ארה"ב
ד"ר ג'וזף ג'וזפה, גרמניה
פרופ' משה הלברטל, ישראל
פרופ' מייקל וולצר, ארה"ב
פרופ' רוברט מנקין, ארה"ב
פרופ' כריסטוף מרקשיס, גרמניה
ד"ר שרון נריאן, ארה"ב
השופט אברהם סופר, ארה"ב
ברט סטפנס, ארה"ב
פרופ' ארווין קוטלר, קנדה
פרופ' גרהרד קספר, ארה"ב
פרופ' יהודה ריינהרץ, ארה"ב
פרופ' גבריאלה שלו, ישראל

סגני נשיא

פרופ' סוזי נבות, מחקר
פרופ' קרנית פלוג, מחקר
ד"ר ישי [ג'סי] פרס, אסטרטגיה

עמיתים בכירים

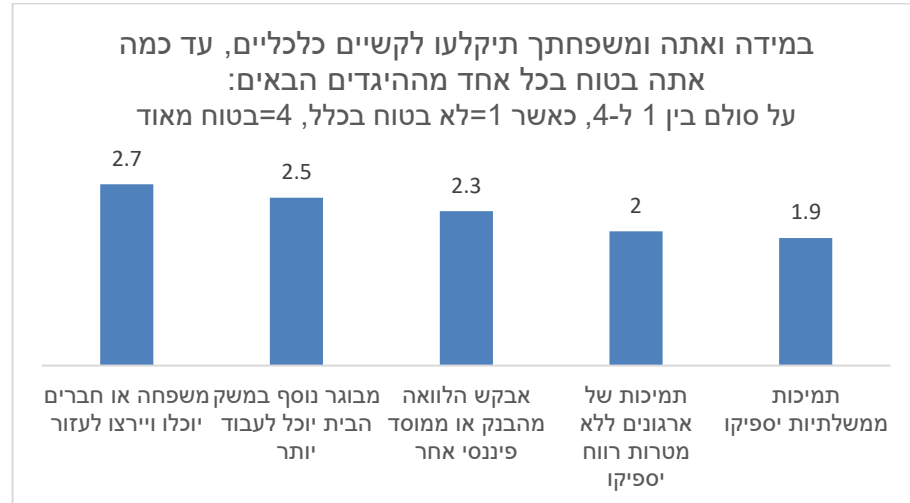
פרופ' איתי אטר
פרופ' תמר הרמן
פרופ' נתן זוסמן [אורח]
פרופ' עמית כהן
מר תומר לוטן [אורח]
פרופ' יותם מרגלית
פרופ' דניאל סטמן
פרופ' בני פורת
פרופ' מרדכי קרמניצר
פרופ' גדעון רהט
ד"ר תהילה שורץ אלטשולר
פרופ' יובל שני

מייסדים

ד"ר אריק ברמון
מזכיר המדינה ג'ורג' שולץ (1920-2021)

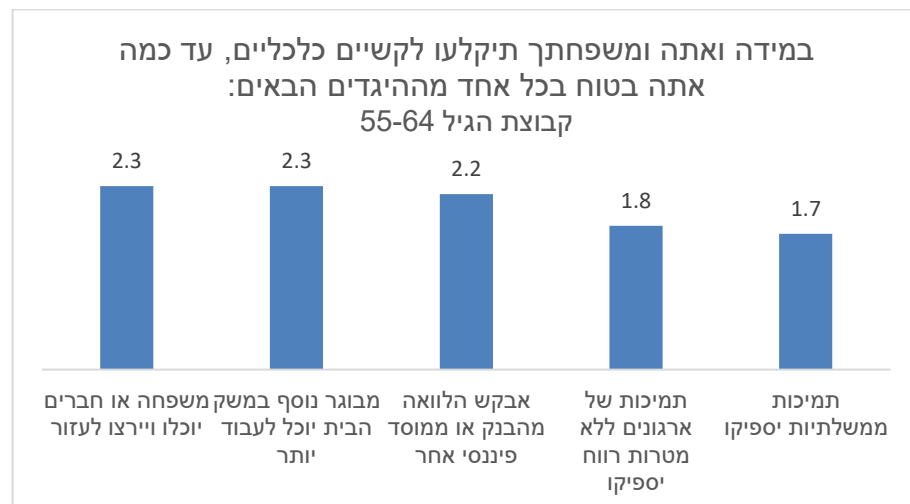
מנגד, המשיבים הביעו ביטחון נמוך בכך שיקבלו סיוע מספק מארגונים ללא מטרת רווח⁴ - ציון ממוצע של 2.

את מידת הביטחון הנמוכה ביותר הביעו המשיבים הישראלים בכך שקבלת סיוע כספי או אחר מהממשלה בעת קושי כלכלי יספיק לצליחתו⁵ - היגד זה קיבל את הציון הממוצע הנמוך ביותר - 1.9.

בחישוב הציון המשוקלל הושמטו משיבים אשר ענו "לא יודע" או "לא יכול להחליט" שהיקפם נע בין 4% ל-6% ברוב השאלות, למעט בשאלה המתייחסת ליכולתו של בן משפחה נוסף להגדיל את היקף העבודה כדי להתגבר על הקושי הכלכלי – שם נרשם אחוז חריג (20%) של משיבים שלא ידעו כיצד להשיב לשאלה.

האוכלוסייה המבוגרת, שבין גיל 55 ל-64, מביעה רמות ביטחון נמוכות יותר בכלל ההיגדים לעומת האוכלוסייה הכללית מה שעשוי להעיד על מיעוט רשתות ביטחון כלכליות או קושי בקבלתו בקרב קבוצת גיל זו.

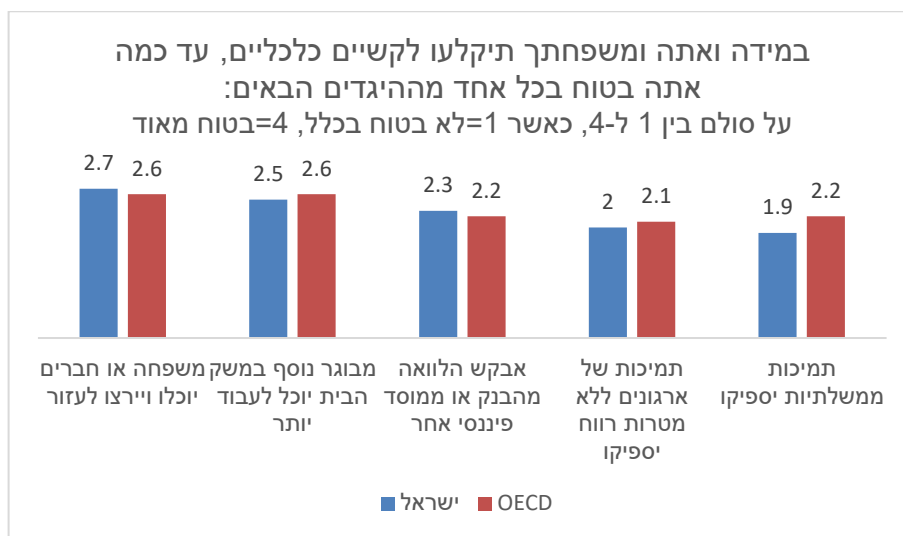
⁴ נוסח השאלה: "Cash benefits and services provided by charity or non-profit institutions would sufficiently support you through the financial difficulties."

⁵ נוסח השאלה: "Cash benefits and services provided by government would sufficiently support you through the financial difficulties."

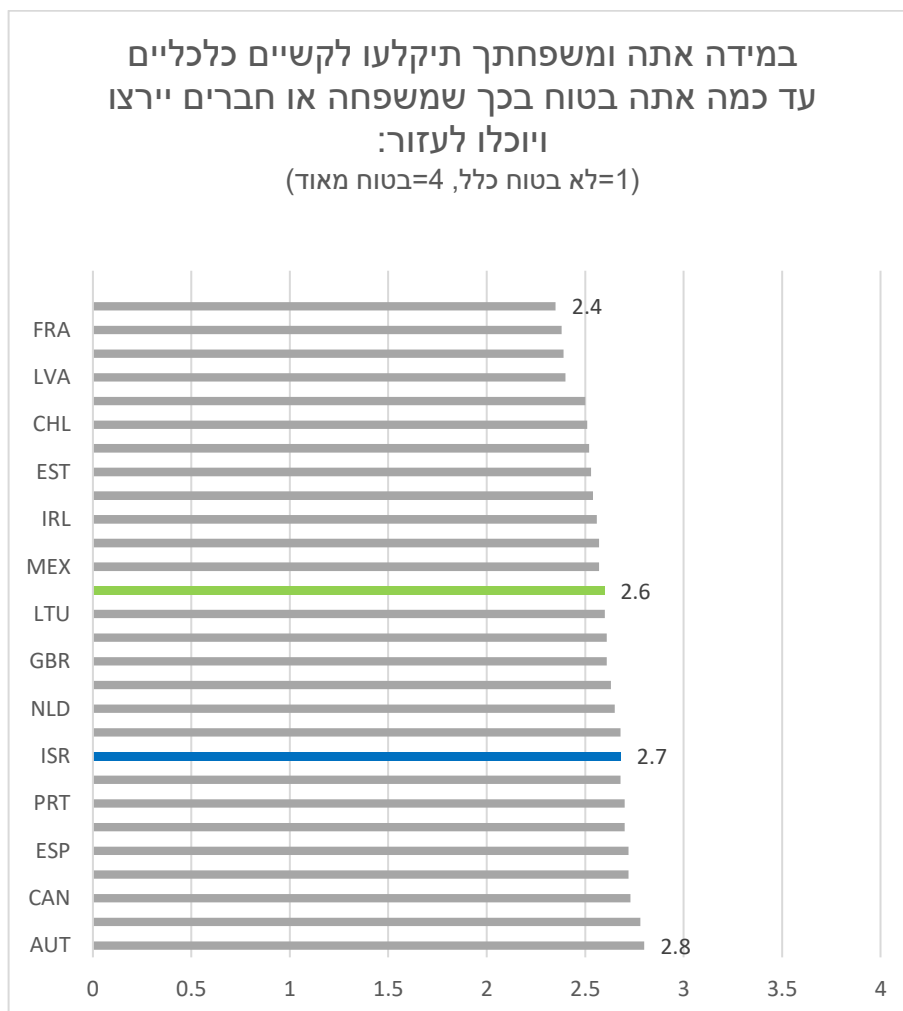
התמודדות עם קשיים כלכליים - השוואה בין לאומית

גם בממוצע מדינות ה-OECD ציינו המשיבים את מידת הביטחון הגבוהה ביותר בכך שמשפחה או חברים ירצו ויוכלו לעזור (ציון ממוצע של 2.6, בדומה לישראל שם עמד הציון על 2.7).

לעומת זאת, במדינות ה-OECD בממוצע, הציבור מביע מידת ביטחון גבוהה יותר בקבלת סיוע כלכלי מספק מהמדינה לעומת קבלת סיוע מספק מארגונים ללא מטרות רווח (2.2 לתמיכה ממשלתית מול 2.1 לארגונים ללא מטרות רווח). מנגד, בישראל המצב הפוך, עם ציון ממוצע של 1.9 בתמיכות הממשלתיות מול 2 בארגונים ללא מטרות רווח.

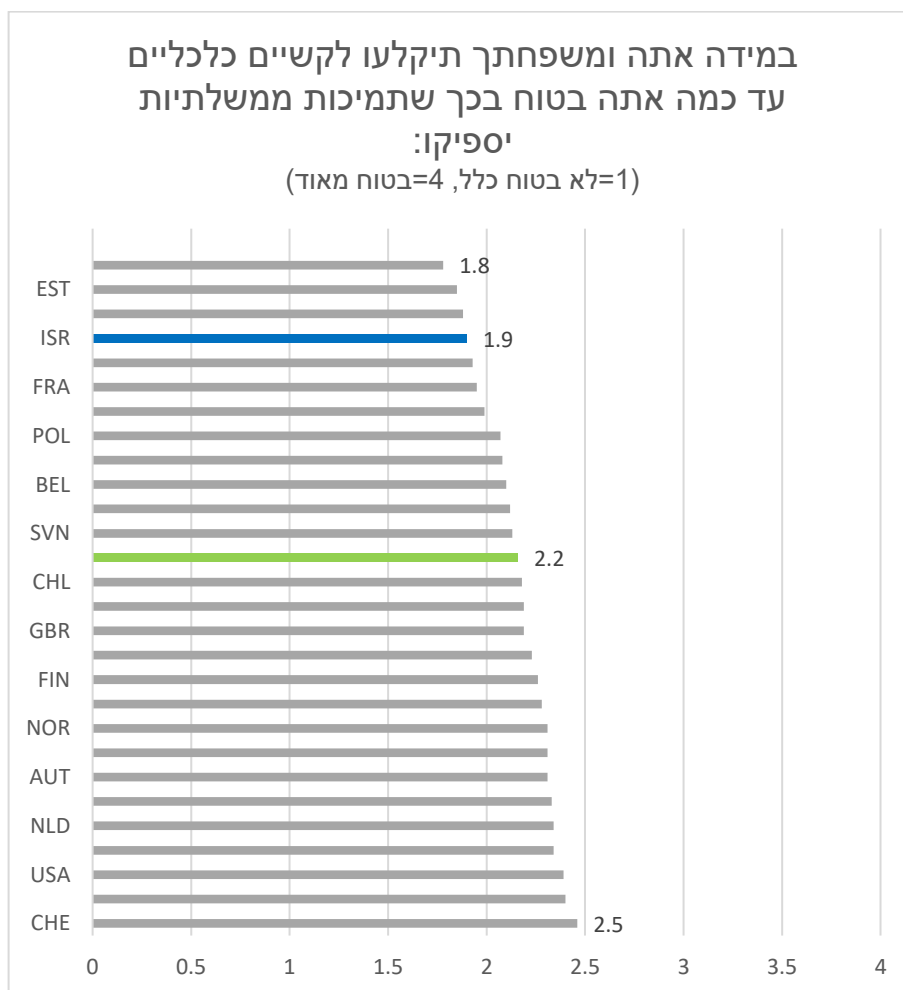
בישראל המשיבים הביעו ביטחון ממוצע של 2.7 בכך שבעת קושי כלכלי חברים או משפחה ירצו ויוכלו לעזור⁶, לעומת 2.6 בממוצע ה-OECD. גם בישראל וגם ב-OECD היגד זה היה ההיגד בו הביעו המשיבים את הביטחון הגבוה ביותר. ניתן לראות כי בהשוואה למדינות ה-OECD ישראל נמצאת בחצי העליון מבחינת מידת הביטחון בסיוע מצד משפחה או חברים.

⁶ נוסח השאלה: "A friend or family member would be able and willing to help out"

בעוד המשיבים הישראלים העניקו את מידת הביטחון הנמוכה ביותר לכך שסיוע כלכלי מהמשלה יספיק לצליחת הקושי הכלכלי⁷ (ציון ממוצע של 1.9), הרי שהציבור במדינות ה-OECD דווקא מייחס לערוץ סיוע זה מידת ביטחון גבוהה בהשוואה לישראלים - ציון ממוצע של 2.2.

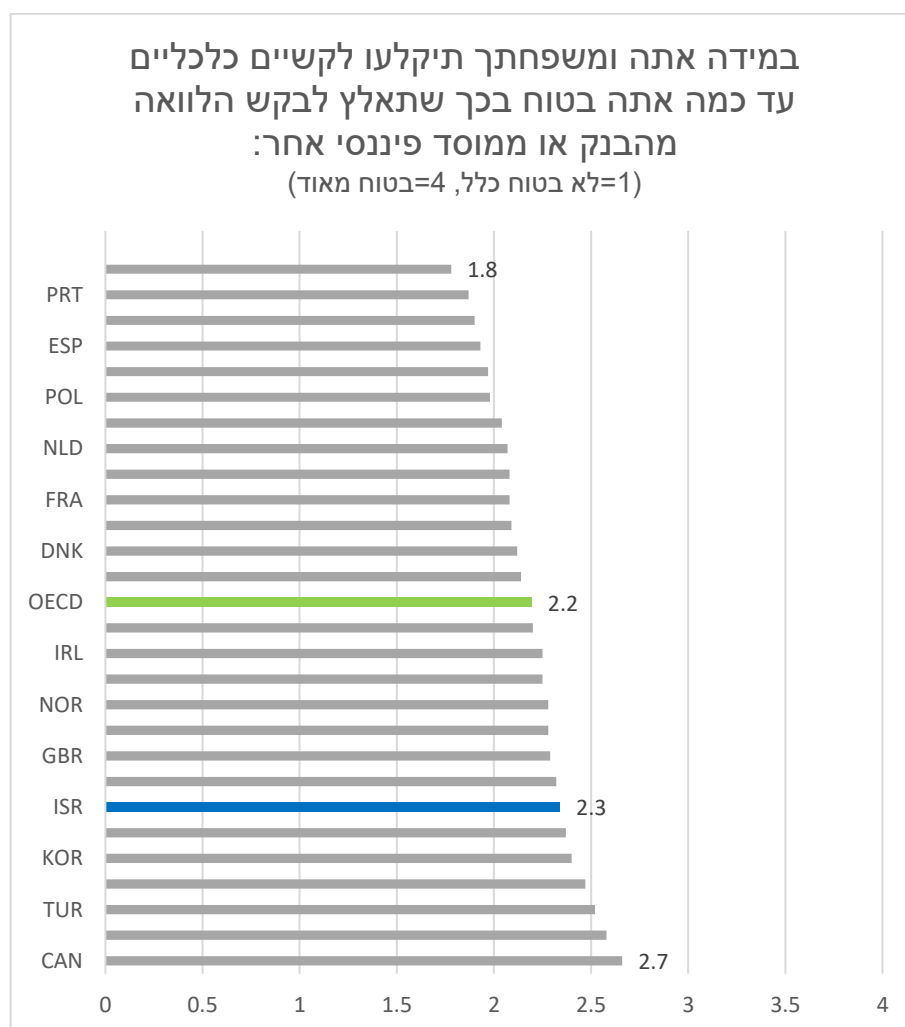
הציון הממוצע של המשיבים הישראלים באשר למידת ביטחונם בכך שסיוע כלכלי מהמדינה יספיק לצליחת קושי כלכלי (ציון של 1.9) ממקם את ישראל בתחתית הדירוג לצד לטביה, אסטוניה ופורטוגל. כלומר, מידת הביטחון של הציבור שיקבלו סיוע כלכלי המדינה בעת קושי כלכלי ברוב מדינות ה-OECD גבוהה יותר מזו של הישראלי הממוצע.

⁷ נוסח השאלה: "Cash benefits and services provided by government would sufficiently support you through the financial difficulties."

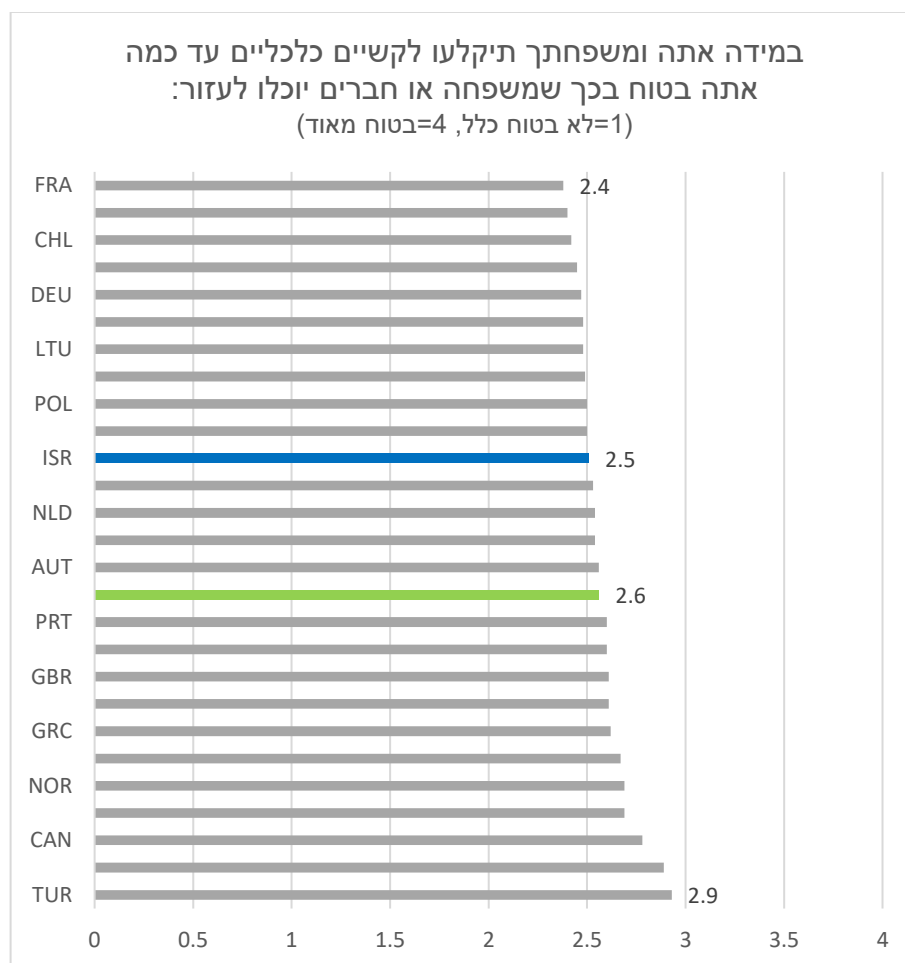
מידת הביטחון שמייחס הציבור בישראל לכך שיבקש הלוואה מהבנק או מגופים פיננסיים אחרים בעת קושי כלכלי⁸ (2.3) גבוה מעט בהשוואה למוצע ה-OECD בערוץ סיוע זה (2.2).

נרצה להסב את תשומת הלב לכך שביטחון גבוה בכך שיצטרכו לבקש הלוואה בעת קושי כלכלי עשוי להעיד על כך שהמשיבים חשים כי רשתות הביטחון הכלכליות שלהם עשויות שלא להספיק לצרכיהם בעת קושי כלכלי. נראה כי מגמה זו חזקה יותר בישראל מאשר ברבות ממדינות ה-OECD כאשר ישראל נמצאת בחצי העליון של ההתפלגות.

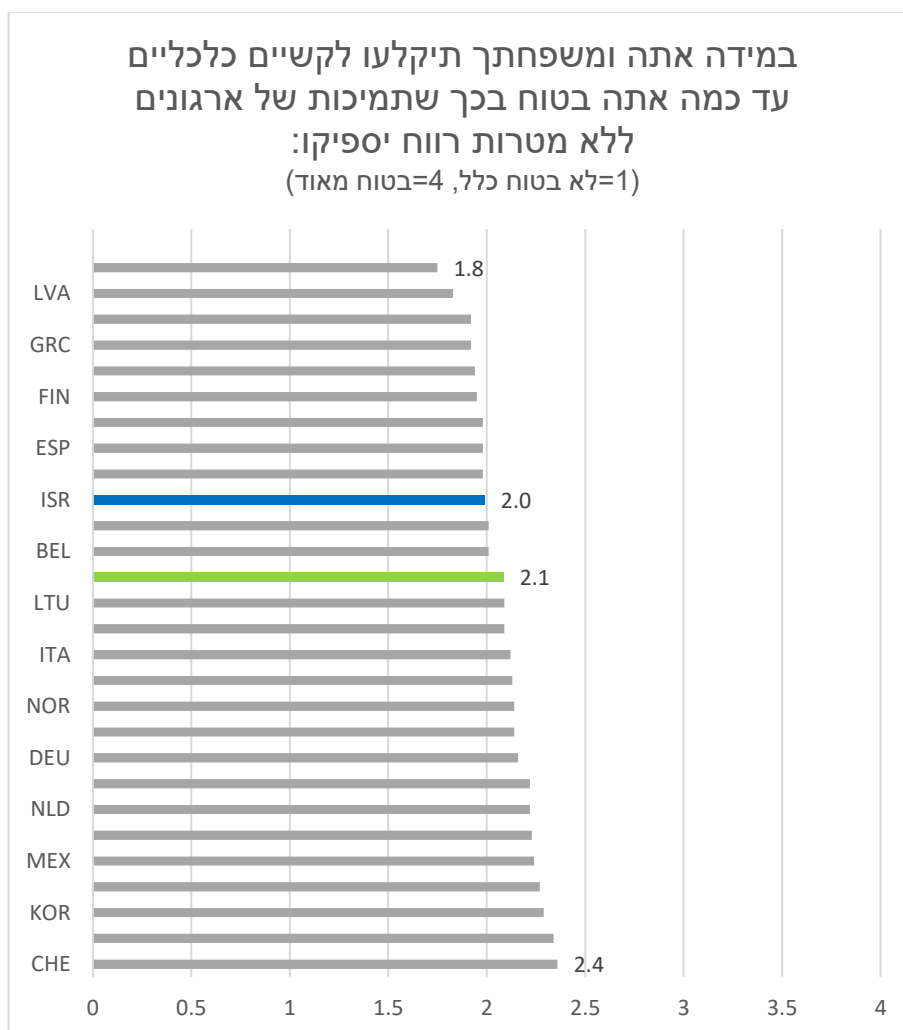
⁸ נוסח השאלה: "You would apply for a loan or take on (more) debt from a bank or financial institutions."

המשיבים בישראל הביעו ביטחון בינוני (ממוצע של 2.5) בכך שבעת קושי כלכלי מבוגר נוסף במשק הבית יוכל לעבוד יותר ובכך להתמודד עם הקושי? ציון זה נמוך מעט מהציון הממוצע ב-OECD (2.6). נזכיר כי בשאלה זו אחוז גבוה של משיבים השיבו "לא יודע".

⁹ נוסח השאלה: "another adult in your household could work more to bring in more money".

במדינות ה-OECD הציבור הביע ביטחון יחסית נמוך (ציון ממוצע של 2.1) בכך שיוכלו לקבל תמיכה מספקת מארגונים ללא מטרות רווח בעת קושי כלכלי. בישראל, המשיבים בטוחים ברמה אף יותר נמוכה כי ארגונים ללא מטרות רווח יוכלו לספק להם מענה, עם ציון ממוצע של 2.1¹⁰.

¹⁰ נוסח השאלה: "Cash benefits and services provided by charity or non-profit institutions would sufficiently support you through the financial difficulties."

סקר זה נערך אחת לשנתיים במגוון מדינות החברות בארגון ה-OECD. בשנת 2022 הסקר הופץ ב-27 מדינות. בישראל השיבו לסקר כ-1023 משיבים דוברי עברית. הסקר הופץ בשפה העברית באמצעות האינטרנט, ועל כן ככל הנראה לוקה בייצוג בחסר של אוכלוסיות שאינן דוברות עברית (בעיקר ערבים). כמו כן, עקב אוריינות דיגיטלית יחסית נמוכה בקרב האוכלוסייה החרדית ייתכן שגם היא מיוצגת בחסר. עם זאת, מהשוואת התשובות לממצאי סקרים מייצגים, כמו הסקר החברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, אנחנו מעריכים כי הסקר מהווה מדגם מייצג של האוכלוסייה דוברת העברית בישראל. הסקר מכיל שאלות ממגוון רב של תחומי חיים ודו"ח זה מציג תוצאות נבחרות בלבד הנוגעות להתמודדות עם קשיים כלכליים ומידת הביטחון של הציבור במגוון ערוצי סיוע.

נרצה להדגיש כי האוכלוסייה הערבית והחרדית מהוות חלק הארי מהעשירונים הנמוכים בישראל ועל כן הן מהנהנות המרכזיות מתמיכות ממשלתיות בשגרה ובמשבר. ייצוג החסר שלהן במדגם עשוי להביא להטיה משמעותית בתשובות המוצגות בסקירה זו.